

**ÇEVRE VE TOPLUM
BİLİNCİ İÇİN
-HAK-
-ADALET-
-ÖZGÜRLÜK-
KAVRAMLARI**

Av. Muharrem BALCI

GENEL BAKIŞ

- GİRİŞ
- İNSAN OLMANIN TEMEL ÖZELLİKLERİ
- HAK
- ADALET
- ÖZGÜRLÜK
- İNSANIN İLİŞKİLERİ
- ÇEVRE - AHLAK İLİŞKİSİ
- BAĞIMLILIKLARIMIZ
- SONUÇ

GİRİŞ

Genel olarak insanın iki temel özelliğinden bahsedilebilir

-1-

Bilgi edinme ve değerlendirme özelliği: Bu özellik sayesinde insan, “*kendisini ve çevresini*” tanıma, “*uyum sağlama*”, “*onu değiştirme*” ihtiyacı duyar ve bu yönde davranışlar içinde bulunur.

-2-

Sosyal bir varlık olma özelliği: Her canlı gibi yaşamını devam ettirmek isteyen insan, varlığını korumak ve sürdürmek için **araçlara** muhtaçtır ve bunları tek başına sağlayamaz. Amaçlarına ulaşabilmek için hemcinslerine muhtaçtır ve bu ihtiyaç ona **toplumsallık özelliğini** kazandırır.

Toplumsallık, yaşamın bir düzen içinde kurulması ve devamı için bir gereklilik olduğu gibi, toplum hayatının sürdürülmesi için de insanın “*toplumsal özelliklerini*” devam ettirmesi gerekir.

İşte burada insan diğer insanlarla ve kâinatın yaratıcısı ile olan ilişkilerinde **haklı-haksız, iyi-kötü, doğru-yanlış** gibi değerlendirmelerde bulunur.

Değerlendirmeleri sonucunda kimi olay ve bu olaylara temel olan davranışları olumlar ve esas alır, düşünce ve yaşam sistemini bu değerlendirmeler ışığında devam ettirir; kimi değerlendirme sonuçlarını da olumsuzlukla nitelendirir ve bunların gerçekleşmemesi, aksine **“yaptırıma tabi tutulması”** şeklinde tavır belirler.

İşte insanın zihinsel ve pratik olarak yaptığı bu değerlendirme, diğer insanlarla ve yaratıcısı ile olan **ilişkilerini** ve **davranışlarını** düzenlemek ihtiyacından doğmaktadır.

İnsanlar maddi anlamda benzer özelliklerde yaratılmış olmalarına karşın, **düşünce** ve **eylem** planında farklı özellikler gösterirler ve farklı amaçlara yönelebilirler.

Bu farklılıklar, insanların yöneldiği bazı *'ide'*lerle, sosyal hayatta olup bitenlerin *“farklılığını”*, hatta *“çelişikliğini”* de ortaya koyar. Örneğin, adalet idesi, sosyal ihtiyaçlara ve toplumda yararlı görülebilen her olguya aynen tekabül etmeyebilir.

Toplumda pratik ihtiyaçlardan kaynaklanan sorunlara bulunan çözümler, adalet idesine ters düşebilir. Dolayısıyla insanın bu ilişkileri ve sonuçlarını düzenleme ihtiyacı, bu ilişkileri biçimlendirme ve bu ilişkilere görünür ve algılanabilir bir düzen vermeyi hedefleyen *“normları”* da ortaya çıkarmıştır.

Bu normlar bütününe de *“hukuk”* demekteyiz.

Bu Durumda Hukuku Tanımlarsak

- **Hukuk:** “İnsanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, bu amaca (adalete) yönlendiren normlar bütünüdür” diyebiliriz.
- Ancak insanlık, bir arada yaşamaya başladıktan ve bu yaşam için bazı kurallar belirdikten, bir başka deyişle hukuku oluşturduktan bu tarafa, “*var olan hukuk – olması gereken*” hukuk ayırımını yaşamaktadır.
- Bunun içindir ki konu öncelikle **felsefi** olarak tartışılmıştır.

HAK

HAK – HUKUK

Hakk, asıl olan, sabit olan, doğru olan, adalet, herkesin meşru iktidarı, bir şey üzerinde malikiyet, emek, pay ve din gibi anlamlara sahiptir ve bütün bu anlamlar insanla ilişkilidir.

Ayrıca, hakkın yukarıda verdiğimiz anlamları '*kesinlik*', '*doğruluk*' ve '*genellik*' içerir. Bir başka ifadeyle insandan insana değişmesi mümkün olmayan, herkes tarafından benimsenen, kabul edilen bir kavramdan bahsetmekteyiz.

Hakların ve yükümlülüklerin, belli bir düzen içinde insanlara sunulması ve yaptırımlarla korunmaya alınması, bir sistemi ortaya koymaktadır ki buna bazen **hukuk**, bazen de **hukuk sistemi** denilir.

- İnsan, birey olarak doğuştan belirlenmiş hak ve özgürlüklere sahip olan bir varlıktır.
- Kişilik ise, hukuk sisteminin insana verdiği değerdir.
- İnsanı '*kişi*' olarak ele aldığımızda ortaya önemli bir sorun/tartışma çıkmaktadır.

- İnsanı birey veya kişi olarak iki ayrı şekilde değerlendirmek, Batılı Hukuk Öğretilerinde iki farklı görüşü ortaya çıkarmıştır.
- Birincisi, insanı (bireyi) temele alan '*Tabii Hukuk*' görüşü,
- İkincisi insanı, toplumun bir parçası ve toplum tarafından belirlenen bir değer (kişi) olarak kabul eden '*Kişisel Haklar*' görüşü.

- *‘Tabii Hukuk Öğretisi’*ne göre; birey hak sahibidir ve özgürdür. Özgürlüğü hak sahipliğinden de önce gelir ve doğuştandır. O halde bireyin hak sahipliği tanınmalı, özgürlük durumu hukuksal forma kavuşturulmalıdır.
- Bu görüş, tarih boyunca var olagelmiş, fakat uygulama alanını çok zor bulabilmiştir.
- Fransız Devrimi ile *‘Tabii Hukuk Öğretisi’* nin toplumlara olanca gücüyle yayıldığı ve etkili olduğu ileri sürülse de, topluma hâkim olan burjuva sınıfının haklarının teminat altına alınmasıyla bu etki ortadan kaldırılmış, Fransız Devrimi’ nin göz boyayıcılığı, insanı bir “kişi” olarak tanımlamakla son bulmuştur.

- Günüümüz **Pozitivist Hukukunu** doğuran ve geliştiren *Kişisel Haklar Öğretisi*'ne göre ise, insan sadece birey değil, toplumun da bir parçası, üyesidir. Hakları ve yükümlülükleri, ilişkide olduğu toplum içinde ve toplum tarafından belirlenir.
- Bir başka ifadeyle **insanların hakları, ödevlerinin karşılığı** olarak tanımlanır.

- Tarihi seyir içerisinde, hakların toplum/devlet imkânları ile sınırlı olabileceği yaklaşımını ihtiva eden kişisel bakış açısı, zamanla daha ileri gitmiş, birbirine zıt düzenlemeler ve birbiriyle çelişkili uygulamalarla, hak ve hürriyetlerin çok kolay kısıtlanabileceği hukuk dışı düzenlemelere ‘*meşruiyet kazandırma*’ya yaramıştır.

- Pozitivist bir öğreti olan Kişisel Haklar görüşü, tabii haklar kavramını yıkmış, ancak onun yerini alacak yapıcı bir düşünce ortaya atamamış, **‘özgürlüğün kökünü sadece iktidarda görmek’**le, aslında özgürlükler bakımından tehlikeli olabilecek bir yola sapmıştır.
- Buna karşılık insanların **‘fıtratında’** yaşayan Tabii Hukuk, devletlerce yeterince benimsenmemiş, fakat insanın düşünmeye başlamasından bu yana **‘kişiliğinde’** saklanmış ve geliştirilmiştir.

- **Başlangıçta,**

“insanların birey olarak yaşayabilmeleri veya toplumdışı kalabilmeleri mümkün olamayacağından, toplumun kurallarına uymak zorunda oldukları”

görüşünden yola çıkılarak **günümüzde,**

“Toplumun kurallarını, temsilcisi olan devlet düzenler ve dolayısıyla insanların temel hak ve hürriyetleri, devletin kendilerine yüklediği yükümlülüklerin karşılığı olarak tanıdığı kadardır”

anlayışına gelinmiştir.

Haklar Devletin Düzenleme Alanı

- Hakların birtakım ödevler karşılığında tanınabileceği/tanımlanabileceği anlayışında, ** zg rl klerin gerçek anlamda varlığından bahsetmek** mümkün değildir. Bu yaklaşım sonucunda kılık-kıyafetten özel hayata, siyas  haklardan meden  hayata kadar tüm alanlar **devletin düzenleme sahasına** girmiştir.

- Aynı şekilde hak ve ödevlerin neler olduğu ve uygulamanın nasıl olması gerektiğini belirlemeyi, **‘salt insanın özgürlük alanı içinde’** saymak da, insanın toplumsallığına aykırı bir anlayıştır.
- İnsan doğasında var olan bencilliği biliyoruz.
- Vasatı önceleyen İslam algısı Kur’an’ı Kerim’in birçok yerinde örneklemeler yoluyla ilkeleri belirlemiş ve insanoğluna birey olarak gerçek değerini verirken, toplumsallığın da yara almamasını, aksine onurlu bir toplum yapısını işaret etmiştir.

- *“Biz onlara da belâ verdik, bahçe sahiplerine verdiğimiz gibi. Hani onlar sabah olunca bahçeyi mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi. İstisna da etmiyorlardı ("inşallah" demiyorlardı).*
- *Fakat onlar uyurken dolaşıcı bir belâ onu sardı da, Bahçe simsiyah kesiliverdi. Derken sabahleyin birbirlerine seslendiler: "Haydi, devşirekseniz erkenden ekininize gidin" diye.*
- *Derken fırladılar, aralarında fısıldaşıyorlardı. "Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın" diyorlardı. (Zanlarınca yoksulları) engellemeye güçleri yeterek erkenden gittiler.*

- Fakat bahçeyi gördüklerinde: "Biz herhalde **yanlış gelmişiz**" dediler "Yok, biz **mahrum edilmişiz.**" (dediler). İçlerinde en makul olanı şöyle dedi: "Ben size Rabbinizi tesbih etsenize dememiş miydim?" "Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz zalimler imişiz." (dediler).
- Ardından suçu birbirlerine yüklemeye başladılar. Yazıklar olsun bize, dediler, biz azgınarmışız. Ola ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz *Rabbimize yönelir, ondan umarız.*

- *İşte azap böyledir. Elbette ahiret azabı daha büyüktür. Fakat bilselerdi. Kuşkusuz korunanlar için de, Rableri katında nimetleri bol bahçeler vardır. Öyle ya, teslimiyet gösterenleri suçlular gibi tutar mıyız hiç? Neyiniz var, nasıl hüküm veriyorsunuz? Yoksa size ait bir kitap var da onda mı okuyorsunuz? O kitapta, "beğendiğiniz her şey sizindir" diye mi yazılı? Yoksa, "ne hükmederseniz mutlaka sizindir" diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?" 68 / 17-40.*

İnsanın üç ilişkisi

- Burada insanın üç ayrı fakat birbirinden ayrılması mümkün olmayan ilişkisinden bahsetmeliyiz. İnsanın insan(örn: yetim) ile – insanın tabiat(örn: bahçe) ile – insanın Yaratıcı-Allah(kadir-i mutlak olan) ile ilişkisi.
- Az ileride bunlara değineceğiz.

ADALET

Adalet lügatte, doğrudan ayrılmama, haktan yana olma, hakkı yerine getirme ve hakkı gözetme anlamındadır.

Bu anlamda yaratıcının tüm insanlara bir emri ve yaradılışın bir gayesi olması nedeniyle vazgeçilemez ve değişmezdir. Adaletin iki önemli boyutu/unsuru olduğu kabul edilir.

- *Birincisi ‘eşitlik adaleti / izonomi / hak eşitliği’dir. İnsanlık değerinde, insanlık onurunda, insan haklarında, hukuk sisteminin gereklerinin yerine getirilmesinde mutlak eşitlik anlamındadır.*
 - Bir bakıma herkesi eşit görmek, birini diğerine üstün saymamak, yaradılışlarına eşit ve tarafsız kalmak ve öylece davranmak.
 - Adaletin bu önemli hak eşitliği unsuru, insan haklarında hiçbir şekilde dil, din, cins, ırk farkı gözetilmeksizin, eşitlik ilkesinin ihlal edilmemesini içerir.

- *İkincisi ‘oran / kıst / equity adaleti’dir. İnsanlara emeklerinin karşılıkları (ücret/ ödül) veya eylemlerinin karşılıklarının (beraet/ ceza) verilmesinde, kamu görevlerinin dağıtımında ehliyet ve liyakatlarına göre eşit davranmayı içerir.*

Adaletin bu **iki unsurunun bir arada**, biri olmazsa diğeri olmaz şekilde tatbik edilmesi gereklidir. Aksi halde adalete uyulmak yerine zulmedilmiş olur.

- Bu yönüyle, yani eşitlik ve oranlılık ilkeleri doğrultusunda bakıldığında adaletin;
- temelde **göreceli ve değişken** ve anayasalarda belirlenmeye ve kısıtlanmaya çalışıldığı gibi sadece sosyal haklara indirgenebilecek bir yönü olmadığı,
- aksine tüm insanlığın birlikte sahiplenmesi gereken ve mutlak hak eşitliği ve oranlılığı bağlamında **karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ile gerçekleşebilen** yönü olduğu açıkça görülür.

Adalet Duygusu/ Arayışı

- Adalet, teorik anlamda sadece belirli içerikli ilkelerin etkili kılınması değil, fakat belirli bir “*isteme*”dir: Değişik ve değişken, ama belirli nitelikte olan düzenleri oluşturan bir koşullar zincirini sürekli gerçekleştirmeyi isteme.
- Bu belirli nitelikteki düzenler, insan haklarına dayanılarak ve insan haklarından türetilen ilkelerin belirlediği toplumsal-siyasi ilişki bütünlerinden oluşan düzenlerdir.

- Adalet *nesnel (objektif)* ve *öznel (subjektif)* olarak iki değişik anlamda kullanılır.
- Adalet,
 - bir yandan erdem anlamında **kişisel bir özelliği ve duyguyu** (relativist/görececilik anlamında değil, M. Balcı) ifade ederken;
 - diğer yandan -hukukun tanımladığı varlık anlamında- **‘kişi’lerin ilişki biçiminin bir özelliğini** de ifade etmektedir.
- Hukukun insanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, bu amaca yönelen normlar bütünü olduğu kabul edildiğinde, hukuki değer olarak **söz konusu adalet de, bu “nesnel (objektif)”** anlamda adalet olmaktadır.
- Bu anlamıyla **nesnel (objektif) adalet anlayışı pozitif hukukun öncelediği adalet anlayışıdır.**

- Adaletin göreceli olarak algılanmasıyla, kimileri için “*mevcut hukuk düzenini savunmak*” adalet, kimileri için de “*onu değiştirmek*” adalet sayılmıştır.
- Özellikle de kurulu düzenin karmaşaya düşmesi ve eşitlik ilkesinin uygulamada başkalarının lehine sonuç vereceği kaygısı, bir başka ifadeyle kurulu düzenden esas payı alanların miras yoluyla sahip oldukları veya oluşturdukları ‘**statükoyu/kamu düzenini kaybetme endişesi**’, toplumun varlığının (**birlik-beraberliğinin**) ve sürekliliğinin (**bölünmez bütünlüğünün**) koşulları olarak karşımıza çıkmaktadır.
- İşte adalet bu hallerde mevcut düzeni korumak ‘*ya sev ya terk et*’ anlamında bir hukuk mantığının ürünü olmaktadır.

- Hukuku üreten ve uygulayanların hukuka aykırı ve insanlık dışı uygulamaları, adalet arayışı içindeki insanları, savunmaya, yetkin bir toplum düzenini aramaya sevk eder. İnsanlardaki bu arayış ve arzu, “*ide*” denilen zihni bir çaba ürününe dönüşür.
- Bu ide niteliği ile dir ki adalet, mevcut hukuk düzenlerinin kendisine uygun olup olmadığı açısından bir değer ve değerlendirme ölçüsü olur.

Bu sayede

**“Hukukun insanlar için varolduğunu, insanların
hukuk için yaratılmadığını”
anlarız.**

- Burada '*temsili çoğunluk sistemi*'nin uygulamasının adalete ulaşmada ve paylaşımında ne derece etkili olabileceği de değerlendirilmelidir.
- Çoğunluk sisteminin evrenselliği tartışmalıdır.
- Yeterli hukuk mantığına sahip olmyan çoğunluğun –örneğin, demokrasiyi sadece sandık olarak görmekle- dünyayı nasıl yaşanmaz hale getirdiğine de tanık olmaktadır.
- Kur'an-ı Kerim'deki Asr suresini hatırlamakta yarar vardır.

ÖZGÜRLÜK

- **Günümüzde ağırlıklı özgürlük anlayışı**, belli bir amaca ulaşabilmek için birden çok yol düşünebilip yeri geldiğinde o yollar arasından *“kendisi için en uygun olanı seçebilme özgürlüğü”*dür.
- Böylece insan, amacına ulaşma yolunda bulabildiği seçeneklerin sayısı arttıkça özgürleşecek, özgürleştikçe de daha yetkin bir insan olabilecektir.
- Bunun için de bilgilenmek zorundadır. Yani *“bilgi edinme özgürlüğü ve zorunluluğu”* bulunmaktadır.

- Öte yandan değişik seçenekleri kullanabilmek için değişik araçlara ve ilişkilere ihtiyacı vardır.
- İlişki denildiğinde de insanlar arasındaki ilişki akla gelmektedir. Yani insanlar arasında bir **işbirliği ve bilgilenme** anlamında ilişki.
- O halde insanın özgürlüğü de insanlığı da **toplumsal yaşamla** birlikte başlar. Genel kabul budur.

- Ayrıca, özgürlüğü, işbirliğinin, yani toplumsal yaşamın sağladığı kabul edildiğinde, insanda kendisine bu özgürlüğü, dolayısıyla insanlığını sağlayan topluma karşı bir ödev bilincinin ortaya çıktığını kabul etmek de kolaylaşır, denmektedir.
- Gerekçe olarak da, buradaki ödevin Tanrıya karşı bir borç gibi **metafizik (soyut) zorunluluktan değil**, elindeki değerlerin bir bölümünün o değeri kendisine kazandırmış olan topluma geri verme gereği gibi **somut bir borçluluk** duygusundan kaynaklandığı, ifade edilir.

İNSANIN İLİŞKİLERİ

Özgürlüğün tanım ve izahında bizim için önemli olan, hak, adalet, özgürlük ve benzeri temel kavramların birer temel hak oldukları bilincinin ve bizatihi bu hakları bünyemize veren gücün belirlemelerinin asıl alınacağı inancıdır.

Bu çerçevede Kur'an'ı Kerim'de **Alak** suresinde geçen **alak/alaka/aleka** kelimesi veya kavramı üzerinde fikir üretmeye çalışacağız.

- “*O insanı bir alekadan yarattı*”.96/2.
- ALAK, ‘aleka'nın çoğuludur. Lügate **alek maddesi, yapışıp ilişmek mânâsına** vaaz edilmiştir. Ve mutlak şekilde **ilişken ve yapışkan nesneye de denir**.
- Tefsir bilginleri genel olarak, yaratılışın maddi yönünü göz önünde bulundurarak **kan pıhtısının çoğulu** anlamıyla yetinmişlerdir.

- Fakat **Elmalılı Hamdi Yazır**, ayeti;
- “Bir **alakadan** yahut sırf bir **ilişikten** bir insan yaratan ve mutlak surette yaratmak kendinin şanı olan Rabb'in hiç okumamış olan kimseyi de böyle bir emir ile elbette okutur. Onun için oku!” şeklinde anlamlandırır.

- Alak suresinin ayetleri arasında diğer tüm ayetlerde olduğu gibi gerçekten de bir **ahenk** vardır.
- Fakat buradaki ahenk, hayatı ve kâinatı tanıma, öğrenme yönünde bir emir olan “**oku**” ile insanın bir ‘**ilişkiler yumağın**’dan yaratıldığını ifade eden ‘**alâka**’ izafesidir. Zira **oku** emri içinde **insanlara oku, anlat** anlamını barındırır.

- Bu ilişkiler yumağı veya ağı ve oku emri bizim **sosyal yönümüze** vurgu yapmak içindir.
- Özellikle de ‘oku’ emri, **insanın ilişkiler ağının** bilgilenmeyle ne kadar yakın olduğuna işaret ediyor.
- Asosyal insan, insan olmanın gereğinin bilincinde değildir. Fıtratının bilincinde de değildir. Sadece kendi eksenini etrafında düşünen ve kalan kişidir. Maddi olarak insan suretinde görülse de, esasta insan olma vasıflarını inkâr etmektedir.
- Bu haliyle Allah’ın öngördüğü yükümlülükleri yüklenmekten kaçınan, sorumluluk almayan, dolayısıyla bir yönüyle aklını sadece kendi yararına kullanarak başkalarına değer vermeyen, bir yönüyle de tüm insanlığın yararına olacak şekilde formatlandığı misyonuna ihanet eden bir varlık olmaktadır.

- Gerek '*alaka*' kavramı, gerekse '*toplumsallık*' kavramı, her ikisi de '*oku*' (bilgi ve yükümlülük) emri ile birlikte değerlendirildiğinde;
 - ulaşılan her bilginin **fitrata uygun şekilde** insanlığa kazandırılması,
 - bu eylemin temelinde **yükümlülükler manzumesi** barındırdığı,
 - bu yükümlülüklerin tek başına **yaşanabilmesinin** ayetteki alaka (ilişikler ve ilişkiler) kavramına aykırı düşeceği,
 - dolayısıyla tüm iyi işleri **birlikte yapmanın zarureti** anlaşılmaktadır.

- Alak Suresinin 7. ayetinde, kendisini ihtiyacı yokmuş gibi (**müstağni**) görenler anlatılıyor.
- “**Kendini zengin görünce, kendini artık ihtiyacı yokmuş, maksada ermiş, zenginlik mertebesine gelmiş görünce, o görüş ve inançta bulunmak sebebiyle azar**”
- Kavramın aslı **istiğna**’dır. İstiğna’dan **müstağni** sıfatı türetilmiştir.
- **Müstağni**, kendini ayırık gören, hiç kimseye ihtiyacı olmadığını zanneden anlamınadır.
- Alak suresinde aslında **özgürlük** kavramının insan ilişkileriyle bezendiği ve aynı zamanda sınırlandığı, ancak hepsinden de ötede Kur’an’ın bütünlüğü içinde bu ilişkileri yaratan Allah’ın varlığı ve bu varlığının göstergeleri (**ayetleri**) olarak kâinatta bir **Sünnetullah** (tabiat kanunları) oluşturduğu anlatılıyor.

- İşte insan bu **tabiat kanunlarından** ve ilişkilerden bağımsız (müstağni) değildir.
- Bu nedendir ki insan ilişkileri anlatılırken;
 - **insanın insanla ilişkileri,**
 - **insanın tabiatla ilişkileri,**
 - **insanın Allah'la ilişkileri**olarak üç boyutta incelenmektedir.
- **Materyalist felsefe**, dolayısıyla **seküler hukuk felsefesi** de insanın sadece doğa ve insanla ilişkileri çerçevesinde konuyu ele aldığından hak, adalet ve özgürlük kavramları bir ayağı aksak konumda incelenmekte ve kabul ettirilmektedir.

ÇEVRE - AHLAK İLİŞKİSİ

- Konfüçyüs felsefesinde, “**bireyin kompartımanlara ayrılamayacağı**” ve benliğin (self) “**aynı zamanda toplumsal, ahlaki, siyasi ve entelektüel**” bir gerçeklik olduğu kabul edilir.
- Bu gerçeklik, mutlak gücü inkar eden hümanizm değil, aksine insanın gök (yaratıcı) ile birliğini itiraf eden bir hümanizmdir.
- İlginç olan diğer bir husus da “Konfüçyen felsefenin aynı zamanda **‘ilişki temelli’** felsefe olmasıdır

- İlahi sistemlerde olduğu gibi, Konfüçyüs düşünce sisteminde ve birçok beşeri din ve ideolojilerde insan ve doğa arasında bir ayırım ve insanın kendine ve doğaya yabacılaşması sorunu yoktur. Tüm bu inanç ve düşünce sistemleri insana yaradılışını ve doğa ile uyumunda dengeyi hatırlatmaktadır.
- Bir başka deyişle yukarıda ifade ettiğimiz “insanın üç ilişkisini” akıldan ve eylemlerinden çıkarmamasını önermektedirler.

- *“İnsanın kendini yeryüzünün efendisi ve hâkimi olarak görmesi, çevre üzerine düşünce ortaya koyan bütün filozofların ve çevre hareketlerinin tenkit ettikleri bir husus. Özellikle 17. yüzyıldaki bilimsel devrimlerden sonra bazı bilim adamlarının ve özellikle Francis Bacon’un “tabiata gem vurma, tabiata hükmetme, tabiatın dışların sökme, ona hâkim olma” anlayışı, 17. yüzyıldan 20. yüzyılın yarısına kadar yükselen pozitivist görüşün etkisiyle kutsal olan şeylerin dışlanarak insanın merkeze alındığı bir anlayış ortaya çıktı. Bu anlayışa göre; insan tabiata ne kadar hükmederse ona ne kadar hâkim olursa o kadar medenileşecek ve o kadar ilerleyecek. Fakat çevre sorunlarının ortaya çıkmasıyla birlikte görüldü ki; insan tabiatın efendisi ve hâkimi değil onun sorumlu bir parçası. İnsan tabiata ne yaparsa o insana nüksediyor. Hava kirlenince yağmur olarak sulara karışıyor o sular içildiğinde insanda çeşitli hastalıklar meydana geliyor. İnsan tabiatın bir parçası olduğunu ancak altmışlı yıllardan sonra anladı. Hâlbuki bin sekiz yüzlü yıllardan sonra bir Kızılderili Amerikan Cumhurbaşkanı’na şöyle diyor: Tabiat bizim anamızdır. Tabiata tüküren kendi yüzüne tükürür. Tabiata zarar veren kendi kendine zarar verir...” İbrahim ÖZDEMİR*

- Bu ifadeler, Karl Marx'ın meşhur sözünü hatırlatıyor: “Kapitalizm, gölgesinden yararlanmadığı ağacı keser”
- Çevre ahlakına ilişkin bölümü, çevre ahlakını tanımlayarak ve tabii ki içinde AVM ve rezidans yapılmak istenen Topçu Kışlası'nı, bu iradeye rest çeken sivil toplum duyarlılığını, Taksim - Gezi Parkı olaylarını da hatırlayarak bitirelim:
- *“Herkesin yaşanabilir bir çevre yaratılması ve bunun devam ettirilmesi için bizzat sorumlu olduğu bilincine sahip bulunması ve bu hususta kendini sorumlu hissetmesidir.” İbrahim ÖZDEMİR*

Ütopyalarımız – Gelecek Tasavvurlarımız

- İnsanlar ve toplumlar hedefledikleri bir dünya ve yaşam biçimi için uğraş verirler. Bu hedef onların aynı zamanda gelecek tasavvurlarının, dolayısıyla geleceğe ilişkin projelerinin de temelini oluşturur.
- Ütopyanın en önemli vasfı mevcut hali olumsuzlamak, geçmişe duyulan özlem veya bir gelecek tasavvurudur.
- Gerçekleşmesini hayal ettiğimiz, arzu ettiğimiz, dolayısıyla uğrunda mücadele ettiğimiz bir dünya tasavvuru.
- Ancak, tüm bu farazi ütopya ve misyon yüklemesi yeterli olmamaktadır.

Toplumsal Misyon

O halde, hukukun yaygınlaştırılmasını ve adaletin eşit ve orantılı olarak dağıtılmasını isteyenlerin ilk elde yapabileceklerini sıralayabiliriz:

- Bireysel ve toplumsal sorumluluklarımız kapsamında önce kişisel, sonra da birlikteliklerimiz içinde toplumsal ‘misyon belirleme’lerimizi yapmak;
- Misyonumuza uygun gelecek öngörülerimizi gerçekleştirebilecek yöntem ve faaliyet tespitlerimizi, ‘vizyonumuzu’ gerçekleştirmek;
- Hak, adalet ve özgürlük ve uğraş alanımızdaki kavramları meşruiyet temelinde yorumlamak ve yaygınlaştırmak;

Topyekûn Mücadele – Dönüşüm Projesi

- Bu kilit sözcükleri teorik zeminlerinden alıp hayatımızın birer parçası, olmazsa olmazları tüm insanımızın bilgisine ve hayatına sokmak;
- Bu hedefe ‘kariyer kaprisleri’ni tatmin ederek veya ‘hayatı erteleyen’ bir tembellikle varmak değil, farklı ancak yapıcı bir tartışma sürecinde, eklemlenerek, katarak, bütünleşerek, bütünleştirerek ulaşmaya çalışmak;
- Hukukun yaygınlaştırılmasını, temel hak ve özgürlüklere ilişkin topyekûn mücadelenin bir parçası olarak görerek ve bir ‘dönüşüm projesi’ örneği olarak algılamak.

- Bu algımız ve adlandırmamız ‘liberal-sivil toplumcu arka plan’ a dayanan pasifist ve umutsuz tezlerin odağından kaynaklanmıyor.
- Aksine, her bir gerçek sivil toplumcunun, sivil öncelik aktivistinin, bir sivil itaatsizin; hukukun yaygınlaştırılmasına inanan ve uğraş verenlerin bir diğerine söz verdiği gibi “özgürlüklerin teminatı olmak” anlamındaki özverilerinden kaynaklanıyor.

Özgürlük...

- Pasifizm çemberini kırma azmi ve çabasıyla donatılmış,
 - özgür ve onurlu insanların dünyasında,
 - Şu an ve gelecek için,
 - her yerde,
 - düşünsel ve eylemsel pratikte,
 - üstün bir adanmışlık bağlamında
- var olabilmekle mümkün.

Özgürlük...

- “İzzet ve kudreti Allah’ın ve Allah’ın mazlum kullarının yanında arama” keyfiyetidir.
- İsyandan, içi boş feverandan bağımsız ve bağlantısız;
bir duruş, bir konumdur.

**ÇEVRE VE TOPLUM DUYARLILIKLARIMIZ KAPSAMINDA
BAĞIMLILIKLARIMIZ**

Hükümet Politikaları

- T. C. son dönem hükümetleri sadece sigara konusunda diğer ülkelere oranla iyi bir mücadele zemini bulmuş ve başarılı sayılmıştır.
- Ancak hak – adalet – özgürlük kavramları ışığında konuyu ele aldığımızda, sadece sağlık boyutunun bağımlılıklarla mücadelede yeterli olamayacağı görülmektedir.

Günümüzün En Büyük Tehlikesi

- Bugün dünyanın en büyük tehlikesi nükleer savaş değil, bağımlılıklardır.
- Nükleer savaşın tarafları vardır ve karşılıklı caydırıcılık içermektedir.
- Bağımlılık üreticilerinin karşısında sadece tek tek birey iradeleri vardır ki;

Bu **iradeler**;

- Açık veya subliminal görüntüler ve reklamlarla,
- Bağımlılıklara perdelenen eğlencelerle,
- Oluşturulan masumiyet algılarıyla
çökertilmektedir.

Yeni Bir Söylem Gerekli

O halde yeni bir söylem gereklidir. Hak-adalet-özgürlük kavramları bize;

- İnsanın kendine zarar verme özgürlüğü bulunmadığını,
- İnsanı bağımlılaştırmanın köleleştirmek olduğunu,
- Köleleştirmenin / bağımlılaştırmanın insanlık suçu olduğunu,
- Her türlü insanlık suçunun insanlık onurunu ortadan kaldırdığını,
- Dolayısıyla bağımlılıklara karşı “sağlık söylemi” yanında yeni bir “**hukuk söylemi**” ihtiyacı olduğunu anlatmaktadır.

Soran, Hatırlatan, Sorduran

Öyle bir anlatım ki,

- *Özgürlüğü ve yaradılışın gayesini hatırlatan,*
- *Soru yormayı öğreten,*
- *Soru sordurmayan sistemi sorgulatabilen anlatım.*

İnsanlara, özellikle de çocuklara ve gençlere;

- Hiç kimse ile paylaşamadıkları **bağımsızlıklarını, özgürlüklerini** anlatabilmeli.
- Hiçbir madde ile **özgürlüğünü paylaşamayacağını** kavratılabilen bir ifade olmalı.
- Sayısız nimetler karşısında **tek seçeneği işaretlemenin özgürlük olmadığını** anlatabilmeli.
- Suçsuz - günahsız, temyiz kudreti ve husumet ehliyeti oluşmamış bir çocuktan, bir gençten; bir bağımlı, suçlu, bazen de bir cani çıkarabilen **ekonomik, sosyal ve hukuk sistemini sorgulamayı** öğretebilen (Rakel Dink'in balkon konuşmasını hatırlayın) bir anlatım olmalı.

Vakti Geçen Sorular

- Kimdir bu insanları sayısız nimetler yerine tek bir maddeye mahkum ve bağımlı hale getirenler, **köleleştirenler**?
- Kimdir bu insanlık suçlarının **işbirlikçileri**, ortakları?
- Yöntemleri nedir? Amaçları nedir? İmkanları nedir?
- **Sosyal devlet** olduğunu iddia eden, anayasasının başına koyan devletin burudaki sorumluluğu nedir?

İnsanlığa Karşı Suçlar, Ne Zaman?

- İnsanlığa karşı suçları ne zaman konuşacağız? Devlet ve BM, **insanlığa karşı suçlar kategorisine** bağımlılıkları da katmayı ne zaman akledecek?
- Sivil toplum ve STK'lar, geleceklerinin teminatı olan çocuklarının **geleceğinin köretilmesine** daha ne kadar sessiz kalabilecek?
- İnsanlık düşmanlarının ortak eylemlerinin, düşmanlıklarının **insan bedeni ve onuru üzerine** olduğunu devlete, aymaz bürokrasiye kim anlatacak?

Her Bağımlılık Bir Diğeri Tetikler

- Her tür **bağımlılığın bir diğeri tetiklediğini**, şans oyunlarının kumar olduğunu, kumarın bir bağımlılık türü olduğunu, **devletin kumar oynatmasının insanlık suçu olduğunu** kim haykıracak?
- **Sivil itaatsizlik** kavramını ve olgusunun bir **insanlık onuru olduğunu** kimler bu topluma benimsetecek?
- İşlenişi ve sonuçları bakımından, **bağımlılaştırmanın; köleleştirmeden, insan ticaretinden, zaman içinde öldüren işkenceden, soykırımdan farklı olmadığını** ne zaman anlayıp da çocuklarımıza anlatacağız?

Sanal ve Yapmacık Mücadeleye İnanmıyoruz

- Bağımlılık yapıcı maddelerin bizzat maddesi ile uğraşıp, bunların üreticilerini ve gençleri bağımlılığa götüren yolları ifşa etmeyen, bu yolları kapatmaya çalışmayan **mücadele (!) taktikleri** gerçekçi midir?
- Kim inanır, bir bağımlılığı körükleyip diğer bir bağımlılıkla mücadele eden **bürokrasiye**?
- Kim inanır alkol ve kumar markalarını okullara isim olarak koyan **Milli Eğitime**?
- Kim inanır uyuşturucu baronlarının isimlerini okullara veren **Milli Eğitim Bakanlığına**?

Aymaz Bürokrasiye İnanmıyoruz

- Kim inanır alkolsüz bira diye %0,26 promil alkollü içkiyi gıda kodeksine koyan ve çocukların erişebilmesine imkan sağlayan **Tarım Bakanlığına**?
- Kim inanır kumar ve alkollü içki markalarını okul etkinliklerine sponsor yapan **Milli Eğitim Bakanlığına**,
- Kim İnanır alkollü eğlence festivallerine turizm belgesi veren ve sponsor olan **Kültür Bakanlığına**?

Hukuku Yaygınlaştırmayan Mücadele Fantezidir

- Soru sormayan, sordurmeyen eğitim sisteminin gereği olarak **hukuk üretmeyen** ve **hukuku yaygınlaştırmayan** bağımlılıklarla mücadeleyi bir fantezi olarak niteliyorum ve mahkum ediyorum.
- Bu güne kadarki hiçbir **siyasi partinin** ve **hükümetin programlarında** bırakalım başlığı kavram olarak bile yer almayan “bağımlılıklarla mücadele” sanaldır.

Bataklığı Kurutalım

- Tek tek sigara söndürmeye çalışan yöntem yararlı değildir. Başarıları geçici olmaktadır.
- Kaldı ki **Belediyeler** bu mücadeleyi de akamete uğratmış, kendi partilerinin hükümet politikalarını bile kadük bırakmışlardır.

Bağımlılıklara Karşı Topyekün Mücadele

- Mücadele bir bütündür ve **topyekün** mücadele olmalıdır.
- Devletin vergi almak için ürettiği bağımlılıklarla da mücadele etmeden, sadece sigara ile mücadele etmek bağımlılıklarla değil, sigara ile mücadeledir.
- Bundan dolayıdır ki, nargile, bira, alkol, kumar ve teknoloji bağımlılıklarıyla mücadele edilememektedir.

Eklektik Mücadeleye Hayır

Eklektik mücadele anlayışları ve yöntemleri, gençlerin bağımlılığa sürüklenmesine engel olamayacaktır ve olamamaktadır.

Burjuva ahırına girmek

- Çevre – toplum bilinci anlamında da, imtiyazlı sınıfların çevre katliamlarını görmezden gelip, **siyasi mülahazalarla** sadece iktidarlara veya sadece belli belediyelere muhalefet, sol literatürde tanımlandığı gibi bir nevi **burjuva ahırına girmek** anlamı taşır.
- Mücadele topyekun ve ayrımcısız olmalıdır. Bu deyişimiz, çevre-toplum duyarlılığımızın ve muhalefetimizin birinci sırasında **devlet** olması gerektiği gerçeğini değiştirmez.

SONUÇ

İnsanlık varoluşundan bu yana fitratında var olan, kendisine bahşedilen hakların -ki bunlara ister **öz bilinç** ister **etik** kurallar, ister **evrensel** ahlaki kurallar densen- özlemini çekmiş, bu hakların hem kendi iç dünyasında ve bilincinde, hem de toplumsal ilişkilerde hayat haline gelmesi için mücadele etmiş ve etmektedir.

Ancak, siyasi ve hukuki sistemlerde;

- kimi zaman **pragmatizm**,
- kimi zaman **maslahat**,
- kimi zaman **yönetim azgınlığı**
(ki tümünü **yaradılışa uzak kalma** olarak adlandırabilir)

gibi nedenlerle temel hak ve özgürlükler alanında **sapmalar** olmuştur.

- Başlangıçta Tabii Haklar ve Tabii Hukuk öncelenmiş, adalet tanımında ve arayışında, içinde Allah'ın da hükümlerinin var olduğu kavram ve kuramlar geliştirilmiştir.

Amaçsal anlayış yetersiz, araçsal anlayışa yanlıştır

- Ancak salt insan aklı, salt insan özbilinci ve sonrasında da kilisenin dogmaları ile Tabii Hukukun adaletin sağlanmasına yönelik “*amaçsal anlayışı*”, yerini, menfaat paylaşımlarını gerçekleştirmeye yönelik “*araçsal anlayışa*”, pozitif hukuka bırakmıştır.

Çevre Ahlakı tabii hukuk ve pozitif hukukla gerçekleşemez

- Çevre ahlakını, insanın çevre ile ilişkilerini sadece tabii hukuk veya sadece pozitif hukuk kuralları ve retoriği ile izah etmenin yetersizliği anlaşılmıştır.
- Tüm hukuk sistemlerinin ilahi hukuka yönlendiğini (uzlaşma, tahkim v.b. hukuk kurumları gibi) tespit ederken, çevre ve sair bilinçlerin oluşumunda ve sivil toplum mücadelesinde insanlığın yaradılışından getirdiği kadim bilgilere, kavramlara ve ideallere ve tabii ki örnek mücadelelere (İlahi hükümler ile birlikte beşeri olarak da Kızılderililer ve Konfüçyüs örnekleri) sahip olduğunu da görmekteyiz.

İnsanlığın bölgesel ve evrensel hukuk ilkelerine ve Sözleşmelerine yönelmesinin altında yatan nedenler,

- bir bakıma kendi öz bilincindeki, aklındaki, ama her şeyden önce **yaradılıştaki temel hak ve özgürlükleri tanıma ve gerçekleştirme arzularıdır.**
- **Siyasi sistemlerin, küresel kuşatmaların** engellemeleri karşısında insanlığın elindeki en önemli argüman, yine - İnsanın üç temel ilişkisi bağlamında insan ile, tabiat ile ve Yaratıcı ile ilişkileridir.

Bu ilişkilerden birinin görmezden gelinmesi diğerlerinin de engellenmesi anlamındadır.